

Tuvacadaki Türkçe Kökenli Moğolca Alıntılar
Mongolian borrowings with ancient Turkic roots in the Tuvan language
Тыва тилине монгол тили аркылы енген кне трки сздері
Монгольские заимствования с древнетюркскими корнями в тувинском языке

Baiarma, Khabtagaeva, Szeged Üniversitesi, Altay Araştırmaları Bölümü, Egyetem u. 2. HU-6722 Szeged, Macaristan. e-posta: baiarma@hotmail.com
(eviren: İbrahim İPEK, ağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Doktora ğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye (e-mail: ibrahimipek047@gmail.com). Bu makale yazarın izniyle yayımlanmaktadır.

zet

Tuva Türkçesi, Altay, Saha ve Hakas Türkçeleriyle birlikte Kuzeydoğu Türk Dilleri Grubu'nda yer almaktadır. Tuva Türkçesi, Kuzeydoğu grubu Türk dilleri ve diğer Türk dillerine göre Saha Türkçesiyle birlikte en çok Moğolca alıntıyı barındıran Türk dilidir. Orhun Türkçesindeki -d- sesini muhafaza eden Tuva Türkçesi, bu sesin konumuna göre lehçe tasniflerinde "Adak Grubu"na girmektedir. Gerek -d- sesinin konumu gerekse de eskicil Türk dili özelliklerini barındırması sebebiyle Türk dilleri arasında farklı ve özel bir yeri olan Tuva Türkçesinin en ne çıkan özelliği ise, güçlü bir Moğolca etkisinde bulunmuş olması ve bu vesileyle kelime hazinesinde oldukça fazla sayıda Moğolca kelime alıntısı göstermesidir. Biz de bu sebeple Tuva Türkçesindeki Moğolca alıntılar üzerine durduk, bu alıntıların Türkçe kökenli olanlarının fonetik, morfolojik ve semantik incelemelerini yapmak vasıtasıyla karakteristik özelliklerini vermeye çalıştık. Çalışmamızın ana amacı, Tuva Türkçesindeki Moğolca unsurları tespit etmek ve onları karakterize etmektir.

Anahtar Kelimeler: Tuva Türkçesi, Moğolca, Moğolca Alıntılar.

Tuvaca, diğer Türk dillerinden daha fazla Moğolca alıntıya sahip olması nedeniyle güçlü bir Moğolca etkisine maruz kalmıştır. Yazar, bu vesileyle Türk kökenli unsurları içeren özel bir alıntı kategorisi belirlemek için fonetik, morfolojik ve semantik ölçütler kullanmıştır. Tuvaca pek çok durumda orijinal Türkçe kelimeleri de yansıtır.

Altay dillerinin akrabalık ilişkisi şu ana kadar tartışılmaktadır. Bazı araştırmacılar, bu dillerin akraba olarak ilişkili olduğunu düşünürken diğerleri buna katılmaz. Bununla birlikte, son yapılan bir araştırmaya göre, Altay dilleri arasındaki benzeşmelerin büyük bir kısmı alıntı ögelerdir.

Bu çalışmadaki amacımız Tuvacadaki Moğolca unsurları bulmak ve karakterize etmektir. Çalışmamızda bu kelimeleri etimolojik, fonetik ve morfolojik yönleriyle ele alacak, Moğol dilinden ne zaman ve nasıl alındığını belirlemeye çalışacağız. Bu yazıda Tuvacada zel bir Moğolca alıntı kategorisi sunmaya çalışacağız. Tuvacada Moğolca alıntıları etimolojik olarak ele alırken Moğolca alıntı olan, fakat nihayetinde Türkçe kökenli birkaç kelime bulduk. Birçok durumda, Moğolca alıntının yanı sıra, orijinal Türkçe malzemenin bir yesi ile aynı kelimeyi buluyoruz. Literatür bu türden alıntıları "yeniden dnleme" şeklinde adlandırıyor.

B. Khabtagaeva. Tuvacadaki Türkçe Kökenli Moğolca Alıntılar.

Tuvacada, Moğolcadan alıntılanan bu Türkçe sözcükleri, Eski Türkçeden kalanlardan ayırt etmek için hangi yöntemi kullanmamız gerektiğini sorabiliriz. Bu soruyu cevaplamadan önce, bu iki dil arasındaki güçlü dilsel etkileşimin nedenlerini görelim.

Tuvaca, Türk dillerinin Güney Sibiryada grubunda bulunmaktadır. En eski Türk dillerinden biri olmasına rağmen, Moğolca etkisi nedeniyle, herhangi bir Türk dilinden daha fazla Moğolca alıntıya sahiptir. Rassadin'e (1980: 58) göre, Tuvaca kelimelerin 2.000'den fazlası Moğolca alıntı içerirken Tatarincev (1976: 110) Tuvaca kelimelerin üçte birinin Moğolca kökenli olduğunu söylemektedir. Biz çalışmamızda 1500'den fazla temel kelimeyi ele aldık. Katanov (1903), 1903 yılındaki ünlü eserinde Tuvacadaki Moğolca alıntıları ele alan ilk kişi oldu. Daha sonra, bu konu Tatarincev (1976) ve Rassadin (1980: 58-65) tarafından tartışılmıştır. 2000 yılında Tuva Dilinin Etimolojik Sözlüğünün ilk cildi, yazarı Tatarincev'in (2000) Moğolca alıntılar da dahil olmak üzere Tuvaca kelimelerinin kökenini kısaca ortaya koydu.

Tuvacada bulunan çok sayıda Moğolca alıntı coğrafi, tarihi ve kültürel faktörlerle açıklanabilir.

Günümüzde Tuva Cumhuriyeti, doğuda Buryat Cumhuriyeti ve güneydoğuda Moğolistan ile sınırlanmıştır.

Tarihsel bir bakış açısına göre, Tuva topraklarında "Orman halkı" olarak adlandırılan Moğol kabilelerinin ikamet ettiği 13. yüzyılda Tuvalar üzerinde zaten bir Moğolca etkisi vardı. Cengiz İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Tuvalar, Halha ve Oyrat hanlıklarının mücadelesinde rol oynadı. 14. yüzyılın sonundan 16. yüzyıla kadar, Tuva halkı Oyrat egemenliği altındaydı ve ardından Altan Han'ın Halha hanedanlığının egemenliği altına girdi. 17. yüzyılın ikinci yarısında tekrar Dzhungar Hanlığı'nın ve Oyratların mücadelesine maruz kaldılar. Tuvalar, 1757'den 1912'ye kadar Mançu Çin [Qing veya Ching] hanedanına bağımlıydılar. O zamandan beri, Tuvalar tarihini Sovyetler Birliği ve Rusya ile paylaştı.

Tuvaca-Moğolca iki dilliliği çok eski bir olgudur. Vladimircov'un (1929: 14-15) daha önce gözlemlediği gibi, Moğol dili Tuva halkı tarafından kültür dili, Tuva ve Moğol halkı arasındaki temas dili olarak kullanılmıştır.

1930 yılına kadar Tuva halkı arasında sadece resmî değil, günlük yaşamda da Uygur-Moğol alfabesi kullanıldı. Tuva folklorunun en eski örnekleri, Moğol dilinde ve Moğol alfabesinde kayıt altına alınmıştır.

Tuva halkının orijinal dini Şamanizm idi, ancak 17. yüzyıldan itibaren Tibet-Moğol Budizmi çeşidi aralarında yayıldı. Bu zamandan itibaren Tibet ve Moğol Budist terimleri, Moğol dili aracılığıyla Tuvaca sözlüğüne girmiştir.

Ölçütler

Tuvacadaki Moğolca alıntılar, aşağıdakiler gibi belirli ölçütlerle ayırt edilebilir:

Kelimelerin sonundaki ünlülerin varlığı:

Tuvaca *berge* ‘ağır, sert’ ← Moğolca *berke: krş. MNT berke, Ibn-Muh. Berke, HY berke, LM berke, Halha berx, Kalmık berkä ← Türkçe: krş. Eski Türkçe bärk ‘sert, sağlam, katı’ > Tuvaca bert ‘zorlukla geçilen bir yer’;¹ krş. Tofalar be’rt ‘iyi, güzel’, Yakut bært ‘iyi, güzel’;

Tuvaca *kuža* ‘koç’ ← Moğolca *quča: krş. Muq. Quča, HY quča, LM quča, Halha xuc, Buryat xusa, Kalmık xutsa ← Türkçe: krş. Eski Türkçe qoč ~ qočnār > Tuvaca koşkar,

Tuvaca *küçü* ‘güç, kuvvet’ ← Moğolca *küçün ‘güç, kuvvet, direnç’: krş. Muq. Küč(in), LM küçün, Halha xüč(in), Buryat xüse(n), Kalmık kütšn ← Türkçe: krş. Eski Türkçe kũč ‘kuvvet’ > Tuvaca küš ‘güç’;

Tuvaca *xıra* ‘kenar, sınır, baş, çerçeve’ ← Moğolca *qıra: krş. LM kira ‘bir dağın zirvesi ya da tepesi; eyerin ön ve arka kenarlarına takılı bir şerit’ Halha xyar, Buryat xyara; Oyrat kiri ← Türkçe: krş. Eski Türkçe qir ‘ayrılmış bir dağ veya dağ bloğu’ > Tuvaca kir.

Türkçe-Moğolca rotasizmi gösteren Tuvaca kelimeler:

Tuvaca *aray* ‘birazcık’ ← Moğolca *arai < *ār+Ai: krş. LM arai, Halha, Buryat arai, Kalmık arā, Oyrat ārā ← Türkçe: krş. Eski Türkçe āz ‘az, biraz, kısıtlı’ > Tuvaca as ‘birkaç’;

Tuvaca *arā* ‘saban izi’ ← Moğolca *arā < *ari+GA: krş. MNT ara’a, Ibn-Muh. Arā, Muq. Ari’ā, LM ariya ~ arağ-a ‘azı dişi’, Halha, Buryat arā(n), Kalmık arā ← Türkçe: krş. Eski Türkçe azig ‘büyük diş’ > Tuvaca azig ‘köpek dişi’;

Tuvaca *ürgay* ‘maden ocağı, kuyu, delik, oyuk’ ← Moğolca *ürkai < *ağur+KAi: krş. LM ağırqai, Halha ūrxai, Buryat ūrxai, Kalmık ūrxä ~ ūrxä ← Türkçe: krş. Eski Türkçe ağız ‘ağız’ > Tuvaca ās;

Tuvaca *uran* ‘ustaca’ ← Moğolca *uran: krş. Muq. Uran, HY uran, ZY uran, LM uran ‘usta, zanaatkâr’ Halha ur(an), Buryat uran, Kalmık urn ← Türkçe: keş. Eski Türkçe ūz ‘yetenekli bir zanaatkâr’ > Tuvaca us ‘ustaca’;

Tuvaca *ximīrān* ‘açık çay’ ← Moğolca *kimurağan < *qīmura+GAN: krş. LM kimurağan ‘su ile birlikte kaynamış süt’, Kalmık kimrān, Oyrat kimir ~ kimēr ← Türkçe: krş. Eski Türkçe qimīz ‘mayalanmış kısırak sütü, kırmızı’ > Tuvaca ximīs;

Tuvaca *xürene* ‘sansar’ ← Moğolca *kürene: krş. LM kürene ~ kürüne ‘sansar, kokarca’, Halha xürne, Buryat xüneri, Kalmık kürn; Oyrat kürēn ~ kürün ← Türkçe: krş. Eski Türkçe küzen ‘kokarca’ > Tuvaca küzen ‘sansar’.

Türkçe-Moğolca lambdasizmi gösteren Tuvaca kelimeler:

Tuvaca *çalı* ‘genç’ ← Moğolca *jalū: krş. MNT jala’ui ~ jala’u, Leiden jalawu, Ibn-Muh. jala’ū, Muq. jala’ū ~ jalū, Ist, jalau, LM jalağu ‘genç, gençlik’, Halha jalū, Buryat, Kalmık zalū ← Türkçe: krş. Eski Türkçe yāš ‘genç’, > čaš ‘çocukça, genç’;

¹ <*berk: -rk- > -rt-: krş. OT *börk ‘başlık’ > Tuvaca bört.

B. Khabtagaeva. Tuvacadaki Türkçe Kökenli Moğolca Alıntılar.

Tuvaca *xolbā* ‘bağ, bağlantı’ ← Moğolca **xolbā* < *qolbo*-GA: krş. Muq. *Qolba*-, LM *qolboğa* ‘bağ, bağlantı’ < *qolba*- ~ *qolbo*- ‘birleştirmek, bağlamak’, Halha, Buryat *xolbō(n)*, Kalmık *xolwān*, Oyrat *xolbā* ~ *xolwō* ← Türkçe: krş. Eski Türkçe *qoş*- ‘birleşmek, (iki şeyi) birleştirmek’ > Tuvaca *koş*-.

Orijinal Türkçe kelime başı **y*-, Tuvacada düzenli bir şekilde *c*- olarak değişir, fakat bazı Moğolca alıntılarda orijinal Türkçe kelime başı **y*-, *d*- olarak temsil edilir:

Tuvaca *dayin* ‘savaş’ ← Moğolca **dayin*: krş. MNT *dayin*, Ibn-Muh. *dain*, Muq. *dain*, LM *dayin* ‘savaş, düşman’, Halha *dain*, Buryat *dai(n)*, Kalmık *dān*, Oyrat *dān* ← Türkçe: krş. Eski Türkçe *yaği* ‘düşman, düşmanca’ > Tuvaca *čā* ‘savaş’.

Orijinal Türkçe kelime başı **y*-nin Tuvacada *y*- olarak temsil edilmesi, Moğolca kökeni ispatlar:

Tuvaca *yala* ‘suç, ceza’ ← Moğolca **yala*: krş. LM *yala*, Halha *yal*, Buryat *yala*, Kalmık *yal*¹ ← Türkçe: krş. *yala* ‘şüphe, suçlama, yanlış suçlama’.

Tuvaca kelimelerde Moğolca ekler:

Tuvaca *čalā* ‘kuş ibiği, şapkanın üst noktası’ ← Moğolca **jala*+GA: krş. LM *jalağa*, Halha *jalā(n)*, Buryat *zalā*, Oyrat *dzalā* ~ *zalā* ← Türkçe: krş. Eski Türkçe *yāl* ‘at yelesi’ > Tuvaca *čal*: a^t *čali* ‘atın üzerindeki yağ tabakası’;

Tuvaca *kudurga* ‘at sağrısı: eyerin atın arkasından geçen kayışı (koşum)’ ← Moğolca **qudurğa* < **qudur*-GAN: krş. MNT *qudurğa*, Muq. *qudurğa*, LM *qudurğ-a(n)*, Halha *xudraga*, Buryat *xudarğa*, Kalmık *xudrğa*, Oyrat *xudürgä* ← Türkçe **qudur*-: krş. Eski Türkçe *ic qudruk* ‘bir hayvanın kuyruğu’ > Tuvaca *kuduruk*;

Tuvaca *kulugur* ‘atılan adam’¹ ← Moğolca **quluğur* < **qul(u)*-GUr: krş. LM *quluğur* ‘(kulağı) koymak veya geri bastırmak ‘kulağı kesilmiş’; Halha *xulgar*; Kalmık *xulğar* ← Türkçe **qul*:² krş. Eski Türkçe *qulaq* ~ *qulqaq*³ ‘kulak’ > Tuvaca *kulak*;

Tuvaca *solagay* ‘solak, sol elli’ ← Moğolca **soluğai* < **solu*+GAi: krş. LM *soluğai* ‘solak, sol elli’, Halha *solgoi*, Buryat *halgai* ~ *holgoi*, Kalmık *solgā* ~ *solgā* ← Türkçe: krş. Eski Türkçe *sōl* ‘sol’ > Tuvaca *sol*;

Tuvaca *sorul* ‘sigara tutucu, ağızlık’, ← Moğolca **sorul* < **soroğul* < **soro*-GUi: krş. LM *soroğul* < *soro*- ‘teneffüs etmek, solumak’, Halha *sorul*, Buryat *horul*, Kalmık *surul*, Oyrat *surul* ← Türkçe: krş. Eski Türkçe *sōr*- ‘çekmek, içine çekmek ve üfleme’ > Tuvaca *sor*-;

Tuvaca *tölevir* ‘tazminat, borcun ödenmesi’ ← Moğolca **tölebüri* < **tölebUri*: krş. LM *tölbüri* < *tölö*- ‘tazmin etmek, ödemek, borç ödemek’, Halha

¹ Bakmak Rusça uhar ‘atılan adam’ < uho ‘kulak’ İ Macarca szemfüles ‘zeki’ < szem ‘göz’ ve fül ‘kulak’.

² Bakmak Moğolca *qulki* (<**qul*+*ki*) ‘kulak kiri; orta kulak’, *qulayi*- (<**qul*(A)+*yi*-) ‘kulakları kırmak’.

³ M. Erdal'a göre (1991: 75), Türkçede *qulaq* ve *qulqaq* kelimelerinde vücut parçaları için metaforik isimleri gösteren +GAK ve +AK eklerini görebiliyoruz.

tölbör, Buryat tülberi, Kalmık tölwr ← Türkçe: krş. Eski Türkçe töle- ‘ödemek (borç), geri ödeme (borç)’ > Tuvaca töle-;

Ayrıca Tuvacada ilk bakışta orijinal Türkçeye benzeyen bazı kelimeler var ama ancak semantik sebeplerden dolayı, kelime nihayetinde Türkçe kökenli olmasına rağmen, Tuvaca kelimenin Moğolcadan alındığını düşünmeliyiz:

Tuvaca ertem ‘bilim’ ← Moğolca *erdem: krş. MNT erdem, Leiden erdem, LM erdem ‘bilgi, öğrenme: bilim’, Halha, Buryat erdem, Kalmık erdm ← Türkçe ärdäm < *är+dAm: krş. Eski Türkçe ärdäm ‘yiğitçe nitelikler, erdem’ < är ‘adam, erkek’;

Tuvaca derlik ‘Tuvaların ulusal yazlık kumaşı’ ← Moğolca *terlig: krş. LM terlig ‘yazlık kumaş’, Halha terleg, Buryat terlig, Oyrat terlëk ← Türkçe *tärlük < *tär+IIG: krş. Eski Türkçe tärlük ‘ter emen herhangi bir şey, ter kumaşı, sırta yerleştirilen kumaş’ < tär ‘ter’;

Tuvaca xina- ‘denetlemek, doğrulamak’ Moğolca *kina-: krş. LM kina- ‘titizlikle veya dikkatle bakmak’, Halha hyana-, Buryat xina-, Kalmık kin- ← Türkçe *qīna-: krş. Eski Türkçe qīna- ‘cezalandırmak, işkence etmek’ < qīn ~ qīñ ‘ceza, işkence’;

Tuvaca surag ‘haber, söylenti, bilgi’ ← Moğolca *surag: krş. LM surag < sura- ‘sormak’, Halha surag, Buryat hurag, Kalmık sur^uG ← Türkçe *sor-XG: krş. Eski Türkçe soruğ ‘soru, soruşturma’ < sör- ‘(soru) sormak; bir şey hakkında bilgi almak’, Hakas surag, Kirgiz surak ‘sorgulama’;

Tuvaca süzük ‘inanç, inanış’ ← Moğolca *süsüg: krş. LM süsüg ~ süjüg ‘dini ibadet, inanç, inanış, Halha süseg, Buryat hüzeg, Kalmık süz^uG, Oyrat sūdžük ← Türkçe *süzük < *süz-UK Pass.N./A.S.: krş. Eski Türkçe süzük ‘aydınlık, süzölmüş; saf, şeffaf’ süz- ‘(bir sıvıyı) filtrelemek veya süzmek’.

Birleşik Kelimeler

Tuvacadaki bir sonraki Moğolca alıntı grubu, bileşik kelimelerden oluşur. Bazı Tuvaca kelimelerin Moğolca kökeni, öğelerden birinin Moğolca olduğu gerçeğiyle açıklanmaktadır:

Tuvaca šō-börü ‘çakal, sırtlan’ ← Moğolca *čō-böri: krş. MNT jō’eböri, HY cū’äbäri, LM čögeböri ‘çakal’ Halha cōwör, Buryat süber, Kalmık tšōwr ← Türkçe böri: krş. Eski Türkçe böri ‘kurt’ > Tuvaca börü;

Tuvaca belek-selek ‘hediye, armağan’ ← Moğolca *beleg seleg krş. Leiden belek, LM beleg-seleg, Halha, Buryat beleg-seleg ← Türkçe -bäläg krş. Eski Türkçe beläg ‘sarılmış bir şey, bir hediye’. Seleg kelimesi bağımsız olarak Moğolcada yoktur. Moğolca tipi bir kelime oluşumu, Halhaca ger-mer ‘yurt ve etrafındaki her şey’, cās mās ‘kâğıt’, jolig-molig ‘işe yaramaz’da olduğu gibi, orijinal kelime başlangıcı değişmesinin yeniden biçimlendirilmesiyle oluşur.

Melez Kelimeler

Bağımsız bir grup melez kelimeden oluşur. Bazen bu kelimelerin Moğolca veya Türkçe kökenli olduğunu belirlemek oldukça zordur:

B. Khabtagaeva. Tuvacadaki Türkçe Kökenli Moğolca Alıntılar.

Tuvaca soguna ‘soğan’ < ← *sō+GXnA: krş. Eski Türkçe sōgun ve Lm songgina. Burada son hecedeki ünlü, Moğolca bir kökene işaret ederken -ñ- eksikliği Türkçe kökenli bir kanıt olabilir;

Tuvaca tavaŋgay ‘ayak tabanı’ < ← *taban+GAi: krş. Eski Türkçe taban ‘ayak tabanı’ ve LM tabaqai ‘pati, pençe’. -ñ- Türkçe kökenli bir anlama işaret ederken +GAi eki Moğolcadır.

Birleşik Melez Kelimeler

Son iki kategoriye ek olarak bir de birleşik olan bir grup melezkelime vardır. Ögelerden biri Moğolca ise diğeri Türkçedir. Bu grup çoğunlukla renk isimlerinden, hayvan ve bitki isimlerinden oluşur:

Tuvaca ak-bīdā ‘pirinç’ ← Eski Türkçe āq ‘beyaz’ + Moğolca budāğ-a ‘pirinç’;

Tuvaca a^ct-inā ‘at, binek atı’ ← Eski Türkçe at ‘at’ + Moğolca unuğ-a ‘binek hayvanı’;

Tuvaca dagir-ergek ‘başparmak’ ← Moğolca takir ‘eğri’ + Eski Türkçe ārñāk ‘parmak’;

Tuvaca kizil-xüreñ ‘kırmızı şarap’ ← Eski Türkçe kizil ‘kırmızı’ + Moğolca küreng ‘kahverengi’;

Tuvaca uzar-sāzin ‘uçurtma’ ← Eski Türkçe uç- ‘uçmak’ + Moğolca çağasun ‘kâğıt’.

Türkçe Morfolojik Ögeli Moğolca Alıntılar

Bir başka özel birleşik kelime grubu, Moğolca ügei, vb. Moğolca biçimin yerine yōq olumsuz biçiminin gelmesi gibi, Moğolca kelimenin yerini Tuvaca bir morfolojik unsurun aldığı sözcüklerdir.

Tuvaca magatčok ‘belki’ ← Moğolca mağad ügei < mağad ‘kesin’;

Tuvaca xamānčok adv. ‘ilgisizce’ ← Moğolca qamiya ügei ‘alakasız, ilgisizce’ < qamiya ‘alaka, ilgi’;

Tuvaca ödežok ‘yorgun, bitkin’ ← Moğolca ögede ügei ‘iyi değil, işe yaramaz’ < ögede ‘yukarı’.

Moğolca Ekli Orijinal Tuvaca Kelimeler

Birçok orijinal Tuvaca kelime Moğolca ek alır, özellikle de fiilden isim yapma ekleri gibi:

1. *-IGA (GWM § 161):

Tuvaca bastirilga ‘harman dövmek’ < Eski Türkçe bastur- (ettirgen) < bas- ‘basmak, ezmek, baskı yapmak, hücum etmek’;

Tuvaca baştalga ‘liderlik; yönetme’ < Eski Türkçe başad- ‘lider olmak, (insan vücudunun) başı olmak’ < baş ‘baş, başlangıç’;

Tuvaca ekižidilge ‘iyileşme, gelişme’ (< *eki+žI-t- ettirgen) < Eski Türkçe ic ädgü ‘iyi’;

Tuvaca kezilge ‘kesme, hasat’ < Eski Türkçe kās- ‘kesmek, koparmak’;

Tuvaca kirzilge ‘katılma’ < Eski Türkçe kiriş- ‘içeri girmek, araya girmek, müdahale etmek, burnunu sokmak’ < kir- ‘girmek’;

2. *-ltA (GWM § 163):
Tuvaca čīlda ‘toplama, derleme’ (<čig- ‘toplamak’) < Eski Türkçe yig-;
Tuvaca čulda ‘yıkama’ (< čug- ‘yıkamak’) < Eski Türkçe yū-;
Tuvaca körülde ‘görüntüleme’ < Eski Türkçe kör- ‘görmek’;
Tuvaca kīrilde ‘giriş’ < Eski Türkçe kigür- ‘girdirmek, (içeri) sokmak’
ettirgen. < kir- ‘girmek’;
Tuvaca özülda ‘büyüme’ < Eski Türkçe ös- ‘büyüme’.
 3. *mAl (GWM § 168):
Tuvaca čirīmal ‘gök cismi’ (< čirī- ‘parlak olmak ya da parlamak, ışıldamak’) < Eski Türkçe yarū-;
Tuvaca čorumal ‘gezin, yolcu’ (< čoru- ‘yürümek’) Eski Türkçe yorī-;
Tuvaca kazīmal ‘fosilleşmiş’ < Eski Türkçe qaz- ‘kazmak’;
Tuvaca kīlimal ‘yapmak’ < Eski Türkçe qil- ‘(bir şey) oluşturmak, (birini, bir şeyi) yapmak’;
Tuvaca ünümel ‘doğal, yabani (bitki)’ < Eski Türkçe ün- ‘uzamak, yükselmek (bitki)’;
 4. *mji (GWM § 171):
Tuvaca berimče ‘bağış, katkı’ < Eski Türkçe bē- ‘vermek’;
Tuvaca čedimče ‘şans’ (< čet- ‘ulaşmak, yakalamak’) < Türkçe yet-;
Tuvaca dōramč ī ‘çorba pişirmek için donmuş kıyılmış et’ (< dōra- ‘dilimlemek veya küçük parçalar halinde kesmek ya da bölmek’) < Eski Türkçe toğrā-;
Tuvaca kezemče ‘ceza’ < Eski Türkçe kās- ‘kesmek, kesip koparmak’.
- Sonuç olarak, bu yazının başında sorduğumuz soru şu şekilde cevaplanabilir:
Tuvacaya Moğolcadan alıntılanan Türkçe kelimeleri, Eski Türkçe kalıtlarından ayırt etmek için fonetik, morfolojik ve semantik gibi birçok ölçüte başvuruyoruz.

Referanslar

- Buryat = Čeremisov, K. M. 1973. Burjatsko-russkij slovar’. Moskva: Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Erdal, M. 1991. Old Turkic wordformation. Afunctional approach to the lexicon. (Turcologica 7.) Wiesbaden: Harrassowitz.
- GWM = Poppe, N. N. 1954. Grammar of written Mongolian. Wiesbaden: Harrassowitz.
- HY = Mostaert, A. 1977. Le matériel mongol du Houa i i iu de Houng-ou (1389). Bruxelles: Institut belge des hautes études chinoises.
- Ibn-Muh. see Muq.
- Kalmyk = Ramstedt, G. J. 1935. Kalmükisches Wörterbuch. (Suomalais-Ugrilainen Seura. Lexica Societatis Fenno Ugricae 3.) Helsinki.
- Katanov, N. F. 1903. Opyt izsledovanija urjanxajskago jazyka, s ukazaniem glavnejsix rodstvennyx otnosenij ego k drugim jazykam tjurkskago kornija. Kazan’. Tipo-litografija Imperatorskago Kazanskago Universiteta.
- Khakas = Baskakov, NA. (ed.) 1953. Xakassko-russkij slovar’. Moskva. Gosudarstvennoe izdatel’stvo inostrannyx i nacional’nyx slovarnej.

B. Khabtagaeva. Tuvacadaki Türkçe Kökenli Moğolca Ahntılar.

- Khalkha = Kara, György (ed.) 1998. Mongol-magyar kéziszotar [Mongolian-Hungarian dictionary]. Budapest: Terebess K.
- Kirgiz = Judaxin, K. K: 1965. Kirgizsko-russkij slovar'. Moskva: Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Leiden = Poppe, N. N. Das mongolische sprachmaterial einer Leidener Handschrift. Izvestija Akademii Nauk SSSR. 1927: 12-14,1009-1040:1927: 15-17,1251-1274:1928, 55-79.
- Lessing, Ferdinand D. (ed.) 1996. Mongolian-English dictionary. Bloomington: Mongolia society.
- LM = Kowalewskij, O. M. 1844-1849. Mongol'sko-russko-francuzskij slovar ' 1-3. Kazan'.
- Luvсандөв, А. 1957. Mongol-oros tol'. Moskva. [Mongolian-Russian dictionary] Ulsein Gadaad, Dotoodiin Olon Xelnii Tol' Bičgiin Xevlel.
- MNT = Haenisch, E. 1939. Wörterbuch zu Mongqol-un Niuca Tobca'an. Leipzig: Harrasso-witz.
- Muq. = Poppe, N. N. 1938. Mongol'skij slovar ' Muqaddimat al-adab. 1-2. Moskva, Leningrad: Akademija Nauk.
- Oirat = Coloo, J. 1988. BNMAU dax' mongol xelnii nutgiin ayalguunii tol' bičig. Oird ayal- guu. Ulaanbaatar. [Dictionary of the dialects of Mongolia 2. The Oirat dialect.] Ulaanbaa- tar: BNMAU-iin ŠUA Xel Joxioliin Xüreelen.
- Old Turkic = Clauson, G. 1972. An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish. Oxford: Clarendon Press.
- Pal'mbax, A. A. (ed.) 1953. Russko-tuvinskij slovar'. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyx i nacional'nyx slovarej.
- Rassadin, V. I. 1980. Mongolo-burjatskie zaimstvovanija V sibirskix tjurkskix jazykax. Moskva: Nauka.
- Sečəncögtu 1988. Mongğol üges-ün ijagur-un toli [Dictionary of Mongol stems]. Kökeqota: Öbör Mongğol-un Arad-un Keblel-ün Qorij-a.
- Tatarincev, B. I. 1976. Mongol'skoe jazykovoe vlijanie na tuvinskuju leksiku. Kyzyl: Tuvinskoe knižnoe izdatel'stvo.
- Tatarincev, B. I. 2000. Ėtimologičeskij slovar' tuvinskogo jazyka. Novosibirsk: Nauka.
- Tenišev, Ė. R. (ed.) 1968. Tuvinsko-russkij slovar'. Moskva: Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Tofa = Rassadin, V.I. 1995. Tofalarsko-russkij slovar'. Russko-tofalarskij slovar'. Irkutsk: Vostočnoe Sibirskoe Knižnoe Izdatel'stvo.
- Tuvan = Isxakov, F. G. & Pal'mbax, A. A. 1961. Grammatika tuvinskogo jazyka. Fonetika i morfologija. Moskva: Izdatel'stvo Vostočnoj Literatury.
- Vladimircov, B. j. 1929. Sravnitel'naja grammatika mongol'skogo pis'mennogo jazyka i xalxaskogo narečija. Vvedenie i fonetika. Leningrad. Izdatel'stvo Leningradskogo Vostočnogo Instituta imeni A. S. Ėnukidze.
- Yakut = Pekarskij, E. K. 1959. Slovar' jakutskogo jazyka 1-3. Leningrad: Akademija Nauk SSSR.